

nálhatóságát is tudatosítsuk. Csak akkor lesz tanításunk „életszerű”, ha gyermekeink látják munkájuk eredményének a felhasználhatóságát.

Ha a 7. osztályban elkészítettjük ózozott lemezből a tölcserít, akkor adjunk lehetőséget még az órán arra is, hogy öntsenek vele üvegbe vizet. Itt jelentkezik az a probléma is, hogy a tölcserít egy kissé meg kell emelni, stb;

5. nem szabad azt várnunk és feltételeznünk, hogy a munka egyszerre vonzó lesz a gyermekek számára, s mindjárt meg is szeretik azt. Tanítványaink csak akkor szeretik meg a munkát, s csak abban az esetben valósul meg a politechnikai képzés egyik fontos feladata, ha és amennyiben sikerül felismertetni az erőfeszítések alkotó szerepét s a már említett társadalmi jelentőséget. Helyes ha a tanulók fizikai munkája beleolvad szellemi tevékenységükbe, aktivizálja gondolkodásvilágukat, érzelmeiket és akaratukat is.

PEDAGÓGIAI SZAKKIFEJEZÉSEK ÉRTELMEZÉSE

POLITECHNIKAI OKTATÁS, NEVELÉS VAGY KÉPZÉS?

A neveléelméleti fogalmakat vizsgálva talán a legvitatottabb a „politechnika” műszó problémája. Nem csupán *elnevezési*, hanem *tartalmi* problémákkal kell szembe találnunk magunkat.

Ha a neveléelméleti kézikönyveket, tankönyveket fellapozzuk, bennük a szocialista nevelés 5 klasszikus feladatáról, ágáról olvashatunk, legtöbbször így: értelmi, erkölcsi, esztétikai, testi *nevelés* és végül politechnikai *képzés*.

Tekintsük át ez utóbbi fogalom *lényeges jegyeit*, s utána állapítsuk meg, hogy melyik a helyesebb kifejezés?

a) Meg kell ismertetni a tanulókkal a termelés alapjául szolgáló természeti törvényeket, jelenségeket, valamint a törvények alkalmazását.

b) Meg kell ismertetni a legfontosabb termelési ágakat mind elméleti, mind gyakorlati síkon.

c) Készségeket és jártasságokat kell kialakítani az alapvető munkaeszközök (szerszámok és gépek) ismeretében és kezelésében.

d) Fejlesztteni kell a tanulók műszaki gondolkodását, és azt a képességet, hogy a technika eredményeit elsajátítsák, s a gyakorlatban alkalmazzák.

e) Lehetővé kell tenni az iskolai oktatás és a termelőmunka összekapcsolását, a tanulók gyakorlati életre való nevelését.

Ha a fenti lényeges jegyeket végigtekintjük, megtaláljuk közöttük elsősorban az

a) és b) pont alatt a tárgyi ismeretek átadásának folyamatát. Ebben az értelemben valóban politechnikai oktatásról beszélhetünk, hiszen az oktatás folyamán ismereteket nyújtunk a tanulóknak. Ugyanakkor azonban a

c) pont alatt megtaláljuk a jártasságok és készségek kialakításának folyamatát is, amelyet a „képzés” fogalma fejez ki a legtökéletesebben. A „képzett” ember ugyanis nemcsak elmondani tudja az általa megtanult ismereteket, hanem azokat a gyakorlatban alkalmazni is képes.

A d) és az e) pont alatt viszont nevelési feladatokat látunk a technikai gondolkodás fejlesztésében, a technikai látókör szélesítésében. A tanulóknak látniuk kell az oktatás és képzés folyamán az egyes termelési folyamatok közötti összefüggéseket, fel kell ismerniök a termelésben a tárgyak (gépek) szerepét, és a termelés irányításában

az ember magasrendű szerepét. Ha ez utóbbi szemszögből nézzük a fogalom lényeges jegyeinek tartalmát, akkor kétségkívül a „*politechnikai nevelés*” elnevezés látszik a leghelyesebbnek, nemcsak azért, mert a nevelés a legmagasabbrendű kategória a pedagógiában, amely magában foglalja az oktatást és a képzést is, hanem egyszerűen azért, mert itt a tanulók személyiségének alakításáról, szemléletmódjának formálásáról van szó. Hiszen a 20. század embere a nap egy órájában sem élhet a technika vívmányai nélkül, a technika betört mindnyájunk életébe. Akár akarjuk, akár nem, a tanulóinkat meg kell ismertetnünk a technikával, s érdeklődésüket fel kell keltenünk iránta, gondolkodásukat fejleszteniük kell irányában.

Mindamellet a hazai és a külföldi irodalomban gyakran lehet olvasni „*politechnikai képzésről*”, és a közhasználatban is ez terjedt el leginkább. Újabban azonban egyre gyakrabban hallunk „*politechnikai oktatásról*” is. Ennek az elnevezésnek akkor lehet létjogosultsága, ha tantárgyi oktatásról van szó, pl. a gyakorlati foglalkozások oktatásáról, vagy a középfokú oktatásban bizonyos műszaki jellegű ismeretek oktatásáról. A Német Demokratikus Köztársaságban hivatalosan „*politechnikai nevelésről és képzésről*” beszélnek, (*politechnische Erziehung und Bildung*) amely kompromisszumos megoldásnak látszik. A *politechnikai nevelés*, (amint a szóban található „*poli*”, vagyis „*sok*” jelentésű görög kifejezés mutatja) a *sokoldalú technikai nevelést* jelenti, általános felkészítést a termelő munkára.

A *politechnikai nevelés* legelső kifejtését *Marx Károly* adta meg az I. Internacionálé 1866-i genfi kongresszusára készített „*Utasítás*” c. művében. Ebben a munkában fejtette ki a fogalom lényeges jegyei közül a fentebb ismertetett a), b) és c) pont alatt megfogalmazott feladatokat. Az eredeti angol szöveg többféleképpen értelmezhető („*technological training*”), s valószínűleg innen ered az elnevezés rendezetlensége. Hozzá kell tennünk, hogy *Marx* nem volt pedagógus, hanem közgazdász és filozófus, s így inkább az utódoknak, a feladata, hogy a *Marx* által fölfedezett új nevelési feladat, vagy nevelési ág tartalmát kibontsa és tisztázza.

A műveltségnek három típusa látható napjainkban egymás mellett:

- az általános műveltség,
- a *politechnikai műveltség* és a
- szakműveltség.

Hol van ezeknek a helyük, s milyen viszonyban állnak egymással? Az általános műveltséget az általánosan képző iskolák: az általános iskola és az általános gimnázium nyújtják a tanulók számára. Az általános műveltség a természet és a társadalom legáltalánosabb törvényeit tartalmazza. A műveltség másik típusa, a *politechnikai műveltség* ma már egyre inkább közelebb került az általános műveltséghez, s bátran mondhatjuk, hogy napjainkban a *politechnikai tudás már kétségkívül beletartozik az általános műveltség fogalmi tartalmába*. Ezt a technikának a társadalmunkban betöltött fontos szerepével magyarázhatjuk. A „*második ipari forradalom*” korában, az automatizálás, a kibernetika, az atomfizika, az űrkutatás korszakában a technikai ismeretek és készségek kétségkívül az ember értékes kultúrjvai közé kerültek. A technikai képzés a sokoldalú emberképzés egyik fontos részévé vált. A *politechnikai műveltség* ugyanakkor hidat alkot a *szakműveltség* megszerzése felé is, hiszen ez utóbbira is előkészít. Ez a három fogalom tehát: az általános, a *politechnikai* és a *szakműveltség* nem ellentéte egymásnak, hanem kiegészítője. A *Horthy-korszak* iskoláit éppen az jellemezte, hogy az általános műveltséget túlzottan intellektualizálták, túl elméletivé tették és oktatását az „*elit*” iskolába, a gimnáziumba helyezték. A *szakmát* tanulókat viszont lenézték, és számukra nem nyújtottak elegendő és mély *szakképzést*, de megfelelő általános műveltséget sem adtak. Napjainkban, a *szocializmus* építésének kor-

szakában történik a kiegyenlítődé: az általános és a szakműveltség megszerzése közelebb került egymáshoz azon a hídon, melyet technikai műveltségnek nevezünk.

Szükségesnek tartom azt is, hogy a politechnikai nevelést különböztessük meg a munkára neveléstől. Ez utóbbi az erkölcsi nevelés fogalmába tartozik bele, s fő feladata a munka megszerettetése, a munkaerkölcsre való szoktatás. Ezt bármilyen munkával (fizikai vagy szellemi munkával) való gyakorlással érhetjük el mind a családban, mind az iskolában. Minthogy azonban a politechnikai nevelés tartalmában is vannak munkafeladatok, s találhatóak benne a munkaeszközökkel való bányi tudás készségei is, ezért a közvéleménybe, de sok pedagógusba is (különösen kezdetben) belerögződött az a tévhiedelem, hogy a „politechnika” az a gyűjtőláda, amelybe minden bele lehet dobni. Úgy vélték, még a sajtó és a rádió képviselői is, hogy ha a pedagógus a gyermekekkel akármilyen házimunkát, fizikai munkát (pl. udvarsöprés, kertfelásás, téglafelrakás, vagy tányérmosogatás, vagy nadrággombfelvarrás stb.) végeztet, akkor az már „politechnika”, vagyis a nevelő eleget tett a politechnikai nevelés feladatainak. Bántó, hogy még ma is a tanulók „politechnika” címén mennek cseresznyét szedni, cserebogarat irtani, almát szüretelni, vagy a gimnáziumi tanulók az 5+1-es oktatás folyamán műhelyeket mennek takarítani, vagy sörgyárba üvegeket mosni.

A politechnikai nevelés az új technikai látókör szélesítése, szemléletmód nyújtása. Mivel és hol lehet ezt elérni?

A politechnikai nevelést nem egy tantárgy keretében kell elvégezni. *Ezt a nevelési feladatot minden szakos tanárnak kell többé-kevésbé teljesítenie.*

Ezt a nevelési feladatot természetesen elsősorban a természettudományos tárgyakon lehet megvalósítani. A hagyományos ismeretek oktatása mellett elsősorban az elméletnek a gyakorlatban való alkalmazására kell a figyelmet irányítani. Nagy szerepet játszanak olyan termelési jellegű számtani, fizikai, kémiai feladatok megoldásai, amelyek kísérletekkel, megfigyelésekkel, munkával vannak összekapcsolva. A humán tárgyak közvetve szolgálhatják ezt a nevelési feladatot, pl. a történelemtanár az ipari forradalmak jelentőségét ismerteti, vagy az irodalomtanár az iparban, a nagyüzemi mezőgazdaságban dolgozó embert bemutatja az irodalmi műveken keresztül stb.

Fontosnak tartom, hogy a terminológiai kérdésekkel való foglalkozás természetesen tartalmi problémákat is fölvet, hiszen e kettő elszakíthatatlan egymástól. A „politechnika” kifejezés eléggé lejáratott *műszó* lett a pedagógiában és a közvéleményben egyaránt. Mindenki mást ért rajta, különösen ha még az „oktatás”, a „képzés”, vagy a „nevelés” szavakat is variálják hozzá a legkülönbözőbb értelemben.

Akkor járunk el helyesen, ha a műszavakat felülvizsgáljuk, s a nem helyesen használt kifejezéseket félretesszük. Ezek helyében olyan műszót használjunk a jövőben, amely a szocialista nevelés egyik fő feladatát, fő ágát jelenti, s találóan kifejezi a marxi elképzelés helyességét, s ugyanakkor minden misztikumtól mentesen, egyszerűbben és modernebb módon vetíti elénk a fogalom tartalmát.

Ez a műszó véleményem szerint: „a technikai nevelés”.

Dr. Szántó Károly
Tanárképző Főiskola, Pécs

